

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHNING
ZAMONAVIIY TEXNOLOGIYALARI VA METODLARI

Yazdonqulova Gulnigor

Samarqand Davlat Chet Tillari Insitituti 4- bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bolalar bog'chasi bolaning o'quv jarayonidagi o'rni muhokama qilinadi. Bog'cha yoshidagi bolaning nutqini rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati ham tushuntiriladi.*

Kalit so'zlar: *Bolalar bog'chasida ta'lim, nutq madaniyatini shakllantirish, zamonaviy texnologiyalar.*

Bolaning aqliy qobiliyatlari rivojlanish darajasining asosiy ko'rsatkichlaridan biri uning nutqining boyligidir, shuning uchun biz, o'qituvchilar uchun maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy va nutq qobiliyatlarini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishni ta'minlash muhimdir. Hozirgi vaqtda Federal Davlat Ta'lim Standartiga muvofiq "Nutqni rivojlantirish" ta'lim yo'nalishi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- > nutqni muloqot va madaniyat vositasi sifatida egallash;
- > faol so'z boyligini boyitish;
- > izchil, grammatik jihatdan to'g'ri dialogikni rivojlantirish va monolog nutqi;
- > nutq ijodkorligini rivojlantirish;
- > nutqning tovush va intonatsion madaniyatini rivojlantirish, fonematik eshitish;
- > kitob madaniyati, bolalar adabiyoti bilan tanishtirish, tinglash bolalar adabiyotining turli janrlari matnlarini tushunish;
- > uchun zaruriy shart sifatida ovoqli analitik-sintetik faoliyatni shakllantirish savodxonlikka o'rgatish.

Hozirgi zamonda bolalarda nutqni rivojlantirish dolzarb muammo, maktabgacha yoshdagi bolalar uchun izchil nutqning ahamiyati tufayli. O'qituvchi bolalarni nutq faolligiga rag'batlantirishi kerak, shuningdek, nutqni rivojlantirishga katta e'tibor berish va bolalar nutqini rivojlantirish uchun samarali zamonaviy texnologiyalarni topish muhimdir. Albatta, ta'lim texnologiyasini tanlash bolalarning yoshi, o'qituvchining o'zi va bolalar oldiga qo'yadigan maqsad va vazifalari bilan belgilanadi. Innovatsion texnologiyalar ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishga, dunyoga nostandart qarashni, yangicha fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning izchil nutqini shakllantirish va faollashtirish uchun quyidagi texnologiyalar qo'llaniladi:

- > "Aloqa ABC" texnologiyasi L.N. Shipitsyna,
- > A.G.Arushanovanning "Dialogik muloqotni rivojlantirish" texnologiyasi,

- > Modellashtirish,
- > Mnemonika

Ijodiy hikoyalar yozishni o'rganish

- > Majoziy nutqni o'rgatish texnologiyasi,
- > metafora kompozitsiyasini o'rgatish texnologiyasi,
- > Sinkwine texnologiyasi,
- > Artikulyatsiya va barmoq gimnastikasi,
- > Logistika
- > Ijodiy hikoyalar yozishni o'rganish,
- > TRIZ texnologiyasi,
- > Ertak terapiyasi (bolalar tomonidan ertak yozish),
- > Dramatizatsiya va dramatizatsiya.

ABC of Communication texnologiyasi shaxslararo munosabatlarni rivojlantirish imkonini beradi

kattalar va tengdoshlar bilan muloqot qilish qobiliyati. Texnologiya bolalarga insoniy munosabatlar san'ati haqida ma'lumot berishga qaratilgan. "Aloqa ABC" L.N. Shipitsyna - bu bolalarning o'ziga, boshqalarga, tengdoshlariga va kattalarga nisbatan hissiy va motivatsion munosabatlarini shakllantirishga, jamiyatda adekvat xulq-atvor tajribasini shakllantirishga, bolaning shaxsiyatining eng yaxshi rivojlanishiga hissa qo'shishga va uni hayotga tayyorlashga qaratilgan maxsus ishlab chiqilgan o'yinlar va mashqlar to'plami. .

"Dialogik muloqotni rivojlantirish" texnologiyasi bolaning og'zaki va og'zaki bo'lmagan vositalardan foydalangan holda boshqa odamlar bilan aloqa o'rnatish qobiliyatiga asoslangan kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishga qaratilgan. "Modellashtirish" texnologiyasi o'qituvchilarga ob'ektlar, voqelik ob'ektlari o'rtasidagi elementar aloqalar va munosabatlarni vizual tarzda aniqlashga yordam beradi. Modellashtirish - nutq voqeligini vizual shaklda taqdim etish usuli. Model hodisaning strukturaviy elementlari va aloqalarini, ob'ektning eng muhim shakllarini, tomonlarini va xususiyatlarini aks ettiruvchi diagrammadir. Bog'langan nutqiy gaplar modellarida bu ularning tuzilishi, tavsifdagi ob'ektlarning mazmun xususiyatlari, personajlar munosabati va hikoyadagi voqealar rivoji), matn aloqasi ichidagi vositalar. Nutqni rivojlantirish bo'yicha mashg'ulotlarda bolalar qayta hikoya qilishni, ijodiy kompozitsiyani o'rganadilar hikoyalar, ertaklar yaratish, topishmoq va ertaklarni o'ylab topadilar.

"Mnemotexnika" texnologiyasi - bu samarali yodlash, ma'lumotni saqlash va ko'paytirishni va, albatta, nutqni rivojlantirishni ta'minlaydigan usul va usullar tizimi. Mnemonika - qo'shimcha assotsiativlikni shakllantirish, o'quv jarayonini o'yin shaklida tashkil etish orqali yodlashni osonlashtiradigan va xotira hajmini oshiradigan turli xil texnikalar tizimi. Mnemonika rivojlanishga yordam beradi: assotsiativ fikrlash, vizual va eshitish xotirasi, vizual va eshitish e'tibori, tasavvur. Bolalarda juda erta

yoshdanoq o'qitish jarayonida ma'lum ko'nikma va ko'nikmalarni rivojlantirish uchun mnemonik jadvallar (sxemalar) joriy etiladi. Mnemotables-sxemalar bolalarning izchil nutqini rivojlantirish bo'yicha ishlarda didaktik material bo'lib xizmat qiladi. Ular so'z boyligini boyitish, hikoyalar yozishni o'rganish, badiiy adabiyotni qayta hikoya qilish, she'r yodlash uchun ishlatiladi. Biz bolalarni mnemonika usuli yordamida aytib berish yoki qayta aytib berishga qanchalik tez o'rgatsak, izchil nutq yaxshi rivojlanadi, chunki izchil nutq bolaning aqliy qobiliyatining muhim ko'rsatkichidir.

Bolalarga metafora tuzishni o'rgatish texnologiyasi Metafora - bu bir ob'ektning (hodisaning) xususiyatlarini ikkinchisiga taqqoslash uchun umumiy xususiyat asosida o'tkazish. O'qituvchining maqsadi: metafora qiladigan bolalar tomonidan algoritmi o'zlashtirish uchun sharoit yaratish. Agar bola metafora tuzish modelini o'zlashtirgan bo'lsa, u mustaqil ravishda metafora rejasining iborasini yaratishi mumkin. Dastlab, metafora tuzish uchun eng oddiy algoritmdan foydalanish, uni asta-sekin murakkablashtirish tavsiya etiladi. Sinkwine texnologiyasi maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishning yangi texnologiyasidir. Sinkwine - qofiyasiz 5 qatorli she'r bo'lib, uni mutlaqo har kim yozishi mumkin.

Birinchi qator. Nima? Mavzuni aks ettiruvchi bitta ot.

Ikkinchi qator. Qaysi? Asosiy fikrni tavsiflovchi ikkita sifatdosh.

Uchinchi qator. U nima qilyapti? Mavzu doirasidagi harakatlar haqida gapiradigan uchta fe'l. To'rtinchi qator. Muallif mavzu haqida qanday fikrda? Mavzuga munosabatni ko'rsatadigan to'rt so'zli ibora. Bu maqol, iqtibos, ibora yoki o'zingizning so'zlaringiz bo'lishi mumkin.

Beshinchi qator. Nima? Yozuvchining mavzuga shaxsiy munosabatini bildiruvchi so'z, ibora, birinchi so'zning sinonimi.

Sinkwine bolalarga o'zlarining intellektual qobiliyatlarini ro'yobga chiqarishga yordam beradi, qisqacha hikoyani tuzish uchun so'z boyligini to'ldiradi; o'yinni qabul qilish orqali nutq va fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Sinkvinni tuzish o'tilgan material bo'yicha yakuniy vazifa sifatida, olingan ma'lumotlarni aks ettirish, tahlil qilish va sintez qilish uchun ishlatiladi.

TRIZ texnikasi va usullaridan mohirona foydalanish (ixtirochilik muammosini hal qilish nazariyasi) maktabgacha yoshdagi bolalarda ixtirochilik, ijodiy tasavvur va dialektik fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. TRIZ ning asosiy ish mexanizmi ixtirochilik muammolarini hal qilish algoritmidir. Bolalar bilan ishlashning asosiy vositasi pedagogik izlanishdir. O'qituvchi tayyor bilim bermasligi, unga haqiqatni ochib bermasligi, uni topishga o'rgatishi kerak. Agar bola savol bersa, darhol tayyor javob bermang. Aksincha, undan bu haqda nima deb o'ylashini so'rash kerak. Uni muhokama qilishga taklif qiling. Va bolaning o'zi javob topishiga ishonch hosil qilish uchun etakchi savollar bilan boshqaring. Agar u savol bermasa, o'qituvchi qarama-qarshilikni ko'rsatishi kerak. Shunday qilib, u bolani javobni topishingiz kerak bo'lgan vaziyatga qo'yadi, ya'ni ob'ekt yoki hodisani bilishning tarixiy yo'lini ma'lum darajada takrorlang.

Ertak terapiyasi quyidagi muammolarni hal qilishga imkon beradi:

Nutqni takrorlash, uchinchi shaxsda hikoya qilish, birgalikda hikoya qilish va aylanada hikoya qilish, shuningdek, o'z ertaklarini yozish yordamida nutqni rivojlantirish. Bolaning ijodiy qobiliyatlarini aniqlash, ularning rivojlanishiga yordam berish. Agressivlik va tashvish darajasini pasaytirish. Muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish.

Qo'rquv va qiyinchiliklarni engib o'tishni o'rganish.

Tuyg'ularni to'g'ri ifoda etish qobiliyatini rivojlantirish. Ertak terapiyasi orqali maktabgacha yoshdagi bolaning nutqini rivojlantirish uning nutq qobiliyatini yaxshilashning eng samarali va qulay usuli hisoblanadi.

Dramatizatsiya o'yinlari, dramatizatsiyalar samarali ta'sir ko'rsatadi bolalar nutqini rivojlantirish. O'yinda - dramatizatsiya, dialog va monologlarni takomillashtirish, nutqning ekspressivligini rivojlantirish. O'yin dramatizatsiyasida bola reen Karnasyonda, yangi va tanish kombinatsiyalarda o'z imkoniyatlarini bilishga intiladi. Bu o'yin-dramatizatsiyaning ijodiy faoliyat, bolalar nutqini rivojlantirishga hissa qo'shadigan faoliyat sifatida o'ziga xosligini ko'rsatadi. Va nihoyat, o'yin - dramatizatsiya - bu maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvga mos keladigan bolaning o'zini namoyon qilish va o'zini o'zi anglash vositasi. Yuqoridagi texnologiyalar maktabgacha yoshdagi bolalar nutqining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari intellektual jasur, mustaqil, o'ziga xos fikrlaydigan, nostandart qarorlar qabul qila oladigan ijodiy shaxsni shakllantirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Babunova T.M. Fundamentals of preschool pedagogy: textbook. method. allowance / T.M. Babunova. - M.: "Enlightenment", 2019;
2. Vaskova O.N., Politygina A.V. Fairy tale therapy as a means of developing the speech of preschool children: textbook. method. allowance / IS HE. Vastkova. - M.: "Enlightenment", 2018;
3. Volkova V.E. Using the methods of mnemonics in teaching preschool children: Actual tasks of pedagogy: materials of the IX Intern. scientific conf., M., 2020;
4. Mosolkina L.S. Using the mnemonic table as a didactic material: textbook. allowance / L.S. Mosolkin. - M.: "Academy", 2018.
5. Erkinovich K. Y. METHODS OF EARLY SURGICAL TREATMENT OF BURNS //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2022. – T. 2. – №. Special Issue 4. – С. 184-188.
6. Ахмедов Р. Ф. и др. Диагностическая значимость уровня прокальцитонина при ожоговой болезни //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 11-12.

7. Ахмедов Р. Ф. и др. Наш опыт лечения ожогового сепсиса //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 10-11.
8. Шакиров Б., Авазов А., Хурсанов Ё. COMPREHENSIVE TREATMENT OF PATIENTS WITH EXTENSIVE DEEP BURNS LOWER LIMBS. – 2022.
9. Erkinovich K. Y. METHODS OF EARLY SURGICAL TREATMENT OF BURNS //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2022. – Т. 2. – №. Special Issue 4. – С. 184-188.
10. Мустафакулов И. Б. и др. AMNIOTIC MEMBRANE-AS AN EFFECTIVE BIOLOGICAL WOUND COVERING //УЗБЕКСКИЙ МЕДИЦИНСКИЙ ЖУРНАЛ. – 2021. – №. SPECIAL 1.
11. Мустафакулов И. Б. и др. OPTIMIZATION OF INTENSIVE THERAPY FOR BURN SHOCK //УЗБЕКСКИЙ МЕДИЦИНСКИЙ ЖУРНАЛ. – 2021. – №. SPECIAL 1.
12. Мустафакулов И. Б. и др. SURGICAL TACTICS IN CASE OF ISOLATED INJURIES OF SMALL AND LARGE INTESTINE //УЗБЕКСКИЙ МЕДИЦИНСКИЙ ЖУРНАЛ. – 2022. – Т. 3. – №. 2.
13. Курбонов Н. А. и др. MODERN APPROACHES TO THE TREATMENT OF DEEP BURNING PATIENTS //УЗБЕКСКИЙ МЕДИЦИНСКИЙ ЖУРНАЛ. – 2022. – Т. 3. – №. 2.
14. Erkinovich K. Y. METHODS OF EARLY SURGICAL TREATMENT OF BURNS //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2022. – Т. 2. – №. Special Issue 4. – С. 184-188.
15. Шакиров Б. М., Авазов А. А., Хурсанов Ё. Э. КОМПЛЕКСНОЕ ЛЕЧЕНИЕ БОЛЬНЫХ С ОБШИРНЫМИ ГЛУБОКИМИ ОЖОГАМИ НИЖНИХ КОНЕЧНОСТЕЙ //Stroke. – 2017. – Т. 48. – С. 2318-2325.
16. Erkinovich K. Y. METHODS OF EARLY SURGICAL TREATMENT OF BURNS //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2022. – Т. 2. – №. Special Issue 4. – С. 184-188.
17. Ахмедов Р. Ф. и др. Диагностическая значимость уровня прокальцитонина при ожоговой болезни //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 11-12.
18. Ахмедов Р. Ф. и др. Наш опыт лечения ожогового сепсиса //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 10-11.
19. Шакиров Б., Авазов А., Хурсанов Ё. COMPREHENSIVE TREATMENT OF PATIENTS WITH EXTENSIVE DEEP BURNS LOWER LIMBS. – 2022.
20. Erkinovich K. Y. METHODS OF EARLY SURGICAL TREATMENT OF BURNS //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2022. – Т. 2. – №. Special Issue 4. – С. 184-188.

21. Мустафакулов И. Б. и др. AMNIOTIC MEMBRANE-AS AN EFFECTIVE BIOLOGICAL WOUND COVERING //УЗБЕКСКИЙ МЕДИЦИНСКИЙ ЖУРНАЛ. – 2021. – №. SPECIAL 1.

22. Мустафакулов И. Б. и др. OPTIMIZATION OF INTENSIVE THERAPY FOR BURN SHOCK //УЗБЕКСКИЙМЕДИЦИНСКИЙ ЖУРНАЛ. – 2021. – №. SPECIAL 1.

23. Muzaffarovna Y. G. MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2022. – Т. 2. – №. Special Issue 4. – С. 160-164

24. Язданкулова Г. М. ВИДЕОМАТЕРИАЛЫ ВСОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЕ ОБУЧЕНИЯАУДИРОВАНИЮ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКАВ ШКОЛЕ //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2022. – Т. 2. – №. Special Issue 4. – С. 151-159

25. . Nazihovna Y. G. et al. CREATING A PLATFORM USING HTML, CSS AND JAVA SCRIPT METHODS AND STRENGTHENING EDUCATION WITH THIS STEAM //Confrencea. – 2022. – Т. 5. – №. 5. – С. 17-38.

26. Nazikhovna G. Y. Strengthening the Integrated Steam of Technologies in the Environment of Information Technologies and Computer Programs //Texas Journal of Multidisciplinary Studies. – 2022. – Т. 8. – С. 72-80.

27. Юнусова, Г. Н. (2013). Компьютерно-интерактивное и индивидуально-групповое обучение предметов путём создания автоматизированной компьютерной программы. Молодой ученый, (12), 88-91.

28 Юнусова, Г. Н. (2020). Методика подготовки в школу дошкольников новейшими технологиями и компьютерными программами. Интерактивная наука, (8 (54)), 7-15.